27.9.2024

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta

VNS 3/2024 vp

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on pyytänyt Suojelupoliisilta lausuntoa valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta. Selonteossa arvioidaan Suomen kansainvälistä toimintaympäristöä ja sen muutostekijöitä sekä määritetään Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeiset painopisteet.

Suojelupoliisi esittää lausuntonaan seuraavaa:

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö

Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa kuvataan kattavasti ja perustellusti Suomen turvallisuusympäristön muutosta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Selonteko on tasapainoinen kokonaisuus, jonka arvioihin Suojelupoliisin suurilta osin yhtyy.

Suomen turvallisuusympäristö on muutoksen tilassa, ja vaikutukset kansalliseen turvallisuuteen ovat merkittäviä. Muutosvoimista merkittävin on Venäjä, jonka hyökkäyssota Ukrainaan heijastuu myös Suomeen. Venäjän toiminta muodostaa Suomelle keskeisen uhan pitkällä aikavälillä, mutta turvallisuusympäristöön vaikuttavat myös muun muassa kiristyvät maailmanpoliittiset jännitteet ja suurvaltasuhteet, uusien teknologioiden turvallisuuspoliittiset vaikutukset sekä terrorismi.

Venäjä luokittelee Suomen lukuisten muiden länsivaltioiden tapaan sille vihamieliseksi maaksi. Sotilaallisen voiman käytön ohella Venäjä on osoittanut valmiutta käyttää muita aggressiivisia ja vihamielisiä toimia, joihin lukeutuvat muun muassa sabotaasitoimet, kyberoperaatiot ja informaatiovaikuttaminen. Vaikka Venäjän päähuomio onkin lähitulevaisuudessa toisaalla, on Suomen varauduttava pitkällä aikavälillä yhä aktiivisempaan ja tavoitteiltaan aiempaa tuhoisampaan vaikuttamistoimintaan.

Toimillaan Venäjä pyrkii muun muassa edistämään yhteiskuntien polarisoitumista, vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon ja ohjaamaan sitä itselleen edulliseen suuntaan. Vaikka Venäjän hyökkäys Ukrainaan onkin heikentänyt sen vaikuttamistoiminnan edellytyksiä niin Suomessa kuin Euroopassa, on se kuitenkin osoittanut pyrkimyksiä löytää uusia keinoja tavoitteidensa edistämiseksi.

On selvää, että Venäjän toiminta muodostaa Suomelle kansallisen turvallisuuden uhan, jolla on kauaskantoisia ja pitkäkestoisia vaikutuksia. Tämä korostaa

SUOJELUPOLIISI
Ratakatu 12, PL 151, 00121 HELSINKI
Vaihde 0295 480 131 | kirjaamo@supo.fi | www.supo.fi

tiedustelutiedon merkitystä niin ulko- ja turvallisuuspolitiikassa kuin kansallisen turvallisuuden vahvistamisessa. Venäjän osalta tiedustelutiedon merkitystä ja tarvetta korostaa erityisesti se, että näkyvyys maan päätöksentekoon ja sisäisiin prosesseihin on aiempaa heikompi. Tarvetta tiedustelutiedolle alleviivaa lisäksi se, että Venäjä on osoittanut selvää piittaamattomuutta valtioiden suvereniteettia kohtaan.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksessa korostuu myös lisääntynyt suurvaltakilpailu ja valtioiden välisen vastakkainasettelun lisääntyminen. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on lisännyt näitä jännitteitä. Sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän haastaminen on heikentänyt valtioiden välisiä yhteistyöjärjestelyitä, ja valtiollinen vakoilu ja vihamielinen vaikuttaminen on lisääntynyt. Tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden merkitys on vahvistunut niin valtioiden välisessä kilpailussa kuin yhteistyössä. Valtiot myös hyödyntävät tiedustelutietoa yhä useammin ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Suojelupoliisi korostaakin siviilitiedustelun merkitystä Suomeen kohdistuvan vakoilun ja vihamielisen vaikuttamisen torjunnassa sekä toimintaympäristön muutosten analyysissa.

Venäjän hyökkäyssodan aikana Kiinan ja Venäjän välinen yhteistyö on tiivistynyt ennestään, ja tällä on suoria vaikutuksia niin Suomen kuin Euroopan turvallisuuteen. Kiinan ja Yhdysvaltojen välinen jännitteisyys puolestaan heijastuu monien sektoreiden ja toimialojen läpi, ja näkyy niin kauppapolitiikassa, ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, tieteessä kuin teknologiassa. Tiedustelun näkökulmasta erityisesti uudet teknologiat ja ulottuvuudet, kuten avaruus, korostuvat.

Suomeen ja suomalaisiin kohdistuvaa tiedustelua tekevät Venäjän lisäksi myös muut valtiot, kuten Kiina. Eri valtioiden intressit tiedustelun ja vaikuttamisen osalta vaihtelevat, ja niiden tiedonhankinta ja vaikuttaminen voi keskittyä esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon, Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tavoitteisiin, Suomen kantojen muodostukseen Nato-asioissa ja huipputeknologiaan. Tiedonhankintaa ja vaikuttamistyötä tehdään niin fyysisessä kuin kybertoimintaympäristössä. Suomi ja sen poliittinen päätöksenteko pysyvät jatkossakin ulkomaisten tiedustelutoimijoiden kiinnostuksen kohteena. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan lisäksi korostuu myös yhä enemmän muun yhteiskunnan, erityisesti elinkeinoelämän, kanssa tehtävä yhteistyö.

Suojelupoliisi pitää tärkeänä, että toimintaympäristön kuvauksessa huomioidaan uhkien moninaisuus ja linkittyminen. Pidämme tärkeänä, että ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja kansallisen turvallisuuden välinen yhteys huomioidaan. Kansallisella turvallisuudella tarkoitetaan tavoitetta suojata kansakuntaa ja valtiota kaikkein vakavimmilta ulkoisilta ja sisäisiltä uhkilta ja ylläpitää valtion kykyä toimia vapaasti. Kuten selonteossa tuodaan esiin, uuden ajan ulko- ja turvallisuuspolitiikalle leimallista ovat monipuolistuvat turvallisuusuhat, lisääntynyt strateginen kilpailu sekä teknologian ja taloussuhteiden entistä vahvempi kytkeytyminen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Näillä uhilla on keskeisiä vaikutuksia myös Suomen kansalliseen turvallisuuteen.

Suojelupoliisi pitää hyvänä alun kirjauksia siitä, että selonteon toimintaympäristöä käsittelevä osuus kytketään osaksi valmisteilla olevaa kansallisen turvallisuuden strategiaa. Pidämme tärkeänä strategiatyötä, jolla varmistetaan, että kaikkein vakavimpiin kansallisen turvallisuuden uhkiin

vastataan tehokkaammin valtioneuvoston tasolla. Niin ikään Suojelupoliisi korostaa myös tarvetta kansallisella tasolla systematisoida kansallisen turvallisuuden keskitetympää johtamista osana ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden koordinaation tiivistämistä. Tiedustelutiedon mahdollisimman suuri vaikuttavuus varmistetaan sillä, että tieto on oikea-aikaisesti poliittisen päätöksenteon tukena.

Siviilitiedustelu ja Nato

Suojelupoliisi pitää tärkeänä selonteon kirjausta siitä, että Suomi osallistuu aktiivisesti Naton tiedusteluyhteistyöhön ja että Suomi kantaa osaltaan vastuuta koko liittokunnan turvallisuudesta. Suojelupoliisin näkökulmasta tämä aktiivisuus on vaarassa jäädä toteutumatta tiedustelutoimialaan kohdistuvien merkittävien määrärahaleikkausten vuoksi. Arvioimme tämän olevan erityisen huolestuttavaa aikana, jolloin kyvykkyyteemme torjua Venäjän vaikuttamista sekä tuottaa tiedustelutietoa ulko- ja turvallisuuspoliittisen päätöksenteon tueksi on tärkeämpää kuin koskaan kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tämä on myös vastakkainen kehityssuunta kuin muilla Pohjoismailla ja Virolla, jotka reagoivat turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen kasvattamalla turvallisuus- ja tiedustelupalveluiden resursseja.

Suojelupoliisi korostaa siviilitiedustelun ja tähän liittyvän kansainvälisen yhteistyön merkitystä osana liittokunnan toimintaa ja ennen kaikkea päätöksentekoa. Suojelupoliisi vastaa ja vaikuttaa niin liittokuntaan kuin kansalliseen turvallisuuteen liittyvien uhkien arvioinnista ja analysoinnista ulko- ja turvallisuuspolitiikan päätöksenteon tukena. Naton strateginen konsepti, joka osaltaan ohjaa liittokunnan strategisen tason työtä, tunnistaa Venäjän ohella myös terrorismin merkittäväksi uhaksi kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle. Näiden lisäksi myös muun muassa uudet teknologiat ja kyberturvallisuus ovat osa-alueita, joilla yhteistyötä tehdään.

Merkittävä osa vieraiden valtioiden vaikuttamisesta on ei-sotilaallista, mikä lisää siviilitiedustelun merkitystä niin Suomelle kuin Natolle. Suojelupoliisi korostaa tässä yhteydessä myös sitä, että Nato-yhteistyössä ei ole kyse vain sotilaallisesta ulottuvuudesta, sillä liittokunnassa tehdään laaja-alaisesti yhteistyötä myös siviilitiedustelu- ja turvallisuustoimialalla. Naton siviilitiedustelukomitea on Suomelle merkittävä tiedusteluyhteistyön foorumi, jonka kautta saamme ja annamme tiedustelutietoa ulko- ja turvallisuuspoliittisen päätöksenteon tueksi. Suomeen kohdistuu sen osalta myös suuria odotuksia ja velvoitteita. Kansallisesti Nato-yhteistyö edellyttää tiivistä turvallisuusviranomaisten välistä koordinaatiota ja vuoropuhelua.

Painopisteet ja tavoitteet

Suojelupoliisi pitää tärkeänä selonteon sivun 25 kirjauksia tiedustelusta. Kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen päätöksenteon tueksi valmiutemme tunnistaa, ennaltaehkäistä ja torjua kansallisen turvallisuuden uhkia sekä hankkia tietoa turvallisuusympäristön muutoksesta tulevat korostumaan entisestään. Suojelupoliisi korostaa, että sen oma tiedustelu ja kahden- ja monenvälinen tiedusteluyhteistyö ovat merkityksellisiä Suomen kyvyssä tunnistaa turvallisuusuhkia ja toisaalta vastata määrätietoisesti turvallisuusympäristön heikkenemiseen.

Tiedustelun toimintakyky ja kehittäminen on tärkeää varmistaa kaikissa olosuhteissa. Tämä vaatii pitkäjänteistä sitoutumista kyvykkyyksien kehittämiseen. Tiedustelu on pitkäjänteistä työtä, joka vaatii resurssien ohella painopisteiden asettamista, tiedonhankintaa eri menetelmiä hyödyntäen, tiedon käsittelyä ja analysointia sekä raportointia. Suojelupoliisin tiedonhankintakyvykkyys, myös kybermaailmassa, on edellytys niin vakoilun, laaja-alaisen vaikuttamisen kuin terrorismin torjunnalle.

Suojelupoliisi tuottaa ainoana siviilitiedusteluviranomaisena tietoa sekä valtiojohdon päätöksenteon tueksi että muiden operatiivisten viranomaisten, kuten poliisin, Rajavartiolaitoksen, Tullin ja Puolustusvoimien, tarpeisiin. Selonteon kirjaus siitä, että Suomi huolehtii kansallisen tiedustelun kehittämisestä turvallisuusympäristön lisääntyneisiin vaatimuksiin vastaamiseksi edellyttää, että siviilitiedustelun toimintaedellytykset ja Suojelupoliisin riittävä rahoitus turvataan hallitusohjelman mukaisesti. Näistä toimintaedellytyksistä ja kyvykkyyksistä tinkimiseen sisältyy riskejä, jotka heikentävät suoraan mahdollisuuksia varmistaa kansallinen turvallisuus.

Hallitusohjelman mukaisesti tiedustelulainsäädäntöä on lähdetty kehittämään viranomaisten toimintakyvyn turvaamiseksi. Tiedustelulainsäädäntöä tulee jatkossakin kehittää niin, että ulkomaisista valtiollisista toimijoista voidaan hankkia tietoa entistä tehokkaammin. Lainsäädäntötyö on keskeisessä roolissa tiedustelun kehittämisessä, mutta edellä kuvatusti siviilitiedustelun toimintaedellytysten ja kyvykkyyksien pitkäjänteinen kehittäminen säilyvät lähtökohtina kansallisen turvallisuuden varmistamisessa. Tällä hetkellä Suojelupoliisin määrärahoissa oleva vaje on aiheuttamassa noin 80 henkilötyövuoden vähennyksen, ja toteutuessaan vaikutukset näkyisivät koko viraston toiminnassa.

Venäjän sisäinen kehitys tulee säilymään pitkään vaikeasti ennakoitavana. Tästä johtuen pidämme erityisen tärkeänä kirjausta siitä, että Suomi ylläpitää ja kehittää Venäjä-tuntemusta ja kykyä analysoida maan kehitystä. Venäjän päätöksenteolla on aiempaa suurempi vaikutus Suomen kansalliseen turvallisuuteen, mikä korostaa tiedustelun merkitystä ja tarvetta Venäjä-osaamiselle myös tulevaisuudessa.

Suojelupoliisi pitää hyvänä myös selonteon kirjauksia informaatioturvallisuuden kehittämiseksi. Kansallisen tietopohjan suojaamisessa Suojelupoliisi korostaa myös kriittiseen infrastruktuuriin liittyvän avoimen tiedon, kuten paikkatiedon, suojaamista. Näitä tietoja voidaan käyttää Suomen etuja vastaan ja maan kansallista turvallisuutta vaarantavalla tavalla.

Suojelupoliisi pitää tärkeinä selonteon kirjauksia terrorismista. Kuten selonteossa todetaan, kansainvälinen terrorismin vastainen työ edellyttää Suomelta toimia. Kansainväliset terroristiset verkostot ulottuvat myös Suomeen, joiden lisäksi verkkoyhteisöillä on keskeinen rooli kotoperäisen radikalisoitumisen alustana. Kriiseillä ja konflikteilla on suoria ja epäsuoria vaikutuksia Naton jäsenvaltioihin. Terroristijärjestöjen kyky kehittää laajamittaisissa iskuissa käytettäviä uusia aseita tai kyky hyödyntää tekoälyä esimerkiksi propagandassaan luovat uusia uhkia.

Suojelupoliisin päällikkö Juha Martelius